

диверсифікацією. Огляд S&P [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forinsurer.com>.

7. Осадець С. Напрями модернізації страхової справи / С. Осадець // Страхова справа. – 2012. – № 2. – С. 13-17.

8. Стейб Д. Огляд глобального ринку страхування в 2012 році. / Д. Стейб, М. Путайя // Страхова справа. – 2013. – № 2 (50). – С. 28-31.

9. Страховой рынок Украины за 9 месяцев 2013 года вырос на 35,2 % до 21,4 млрд грн – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forinsurer.com>.

10. Ткаченко Н. Принципи організації ефективних комплексних продажів у роздрібному страхуванні / Н. Ткаченко, Н. Рябоконт // Світ фінансів. – 2012. – № 3. – С. 152-161.

11. Forbes назвав найбільші страхові компанії світу в 2012 році // Страхова справа. – 2013. – № 2 (50). – С. 32-33.

12. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nfp.gov.ua>.

УДК 336.1:5

Струк Б. М.,

Науково-дослідний фінансовий інститут
«Академія фінансового управління»,
м. Київ

Багаторівнева система показників релевантної оцінки бюджету розвитку

Досліджено поняття «релевантна оцінка» та визначено релевантну оцінку бюджету розвитку, який є складовою частиною місцевих бюджетів. Здійснена спроба сформулювати основні положення багаторівневої системи показників релевантної оцінки бюджету розвитку, яка базується на властивостях, які проявляє бюджет розвитку як економічний об'єкт дослідження. Запропонована комплексна система багаторівневої оцінки бюджету розвитку.

Ключові слова: бюджет розвитку, економічне зростання, бюджетні інвестиції, капітальні видатки, субвенції, трансферти.

Исследовано понятие «релевантная оценка» и определены релевантную оценку бюджета развития, который является составной частью местных бюджетов. Осуществлена попытка сформулировать основные положения многоуровневой системы показателей релевантной оценки бюджета развития, основанная на свойствах, которые проявляет бюджет развития как экономический объект исследования. Предложена комплексная система многоуровневой оценки бюджета развития.

Ключевые слова: budget development, economic growth, government investment, capital expenditures, grants, transfers.

The idea of «assessment of the relevant» analysed and defined relevant assessment of the budget, which is part of local budgets. Attempt directed for formed the main positions multilevel system of relevant performance evaluation of the budget, which based on properties what shows the budget of development as an economic object of study. The complex system of multilevel assessment of the development budget proposed.

Keywords: the budget of development, the budget investments, the capital expenditures, subsidies, transfers.

Постановка проблеми. Бюджетна політика є вкрай важливою складовою діяльності всього державного апарату. Забезпечення ефективного розвитку без належного та ефективного провадження бюджетної політики на різних рівнях є практично неможливим для українських реалій, тим більше в умовах глибокої диспропорційності розвитку регіонів. Саме це і зумовлює необхідність розроблення нових та удосконалення існуючих показників оцінювання бюджетної політики, та бюджету розвитку зокрема, як одного із інструментів реалізації бюджетної політики. Від якісного та релевантного оцінювання стану

виконання бюджету розвитку того чи іншого регіону, міста залежить подальший напрямок бюджетного планування, а відтак і напрям розвитку всієї бюджетної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування місцевих бюджетів в цілому, та бюджетів розвитку зокрема, як джерела розвитку країни та регіонів перебуває в полі зору багатьох вітчизняних науковців О. Василика [1], І. Єфремової [2], Л. Єлісеєвої [3], Б. Карпінського, В. Григоренка [4], О. Західної [5], О. Кириленка [6; 7], Л. Клець [8], І. Луніної [9], Ю. Петленко, О. Рожко [10], І. Смирнова [11], Н. Старостенко [12], В. Твердохлебова [13] та багатьох інших. Отримані ними результати дозволяють оцінити стан бюджетної системи країни, які не завжди добре перекладаються на низові ланки бюджетної системи. В їхніх дослідженнях висвітлені окремі аспекти чи комплекс проблем соціально-економічного розвитку міст, визначається також їх зв'язок з функціонуванням місцевих бюджетів. Однак, комплексного підходу до розробки системи показників, які б давали релевантну оцінку бюджету розвитку незалежно від його рівня так і побудовано не було.

Мета дослідження. Формування сукупності взаємопов'язаних та взаємозалежних показників, які дають змогу провести релевантну оцінку бюджету розвитку.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети виступають економічною основою здійснення покладених функцій органами місцевого самоврядування, тому внаслідок браку власних фінансових ресурсів, викликаного обмеженим складом доходів місцевих бюджетів, недостатнього обґрунтування розмежування доходів (тих, що враховуються, і тих, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів), щорічного істотного недофінансування та ін., фінансова самостійність місцевого самоврядування поставлена під питання.

Більше того, якщо вести мову про захищені статті місцевих бюджетів, то вони в обов'язковому порядку виконуються, але коли мова йде про капітальні видатки, або про так звані бюджетні інвестиції, то їхнє фінансування, як правило, відбувається за залишковим принципом. Постає питання: яким чином тоді наповнювати дохідну базу місцевих бюджетів, якщо на економічний розвиток регіону (території) із бюджету виділяють надмірно малі суми, які не можуть принести суттєвих коректив у формування або розширення бази оподаткування?

Будь-яка економічна система, для зручності її розуміння має власну ієрархічну структуру, яка в більшій мірі складається із кількох рівнів. Тому при побудові системи оцінки системи необхідно здійснювати підбір показників таким чином, щоб вони по можливості враховували всі рівні цілісної системи.

Розглядаючи бюджетну систему України із позиції класичної економіки, її можна поділити на три рівні:

- макрорівень – рівень цілої країни;
- мезорівень – рівень регіону (області);
- мікрорівень – рівень окремого суб'єкта бюджетного процесу.

Аналогічно до бюджету всієї країни, цей поділ стосується і бюджету розвитку, а відтак для того, щоб результати оцінювання й аналізу об'єкта дослідження були релевантними і максимально повно відповідали прогнозованим показникам в процесі оцінки необхідно охопити всі зазначені рівні.

Характеризуючи поняття «релевантна оцінка» варто відзначити, що такою є оцінка яка характеризується повнотою та глибиною проведеного аналізу та висновків суб'єкта, і яка повною мірою залежить від обраного інструментарію оцінювання та методів обробки результатів. Саме тому в основі багаторівневої

системи релевантної оцінки бюджету розвитку будуть вибрані показники однозначного характеру та економічного змісту.

Так як метою даного дослідження є побудова багаторівневої системи оцінки, яка ґрунтуватиметься на основі взаємопов'язаних та взаємозалежних показниках, доцільним є окреслення складу характеристик, які визначено ключовими аспектами аналізу й оцінювання (рис. 1).

Кожна із властивостей, або ознак бюджету розвитку, розкриває його сутність та економічний зміст, що в комплексі дає змогу оцінити весь суб'єкт дослідження. Так, оцінка структури як властивості бюджету розвитку дає змогу виявити сукупність стійких зв'язків, що існують із бюджетом розвитку, які забезпечують його цілісність та ототожнюють його. Найбільш характерним методом оцінки структури є показник питомої ваги: як самого суб'єкта (бюджету розвитку) у загальній вибірці (бюджеті), так і його елементів в межах його функціонування (наприклад доходи бюджету розвитку). Окрім того, варто відзначити, що при побудові системи оцінки бюджету розвитку, основу для оцінки структурної складовою становлять видатки, так як саме обсяг фінансування видатків бюджету розвитку дає змогу в подальшому оцінити ефективність функціонування самого бюджету розвитку. Доходи бюджету розвитку оцінюються тільки за взаємозалежним та взаємопов'язаним принципом із його видатками.

Рис. 1. Основні аспекти оцінювання бюджету розвитку

Отже, при оцінці структури бюджету розвитку на різних рівнях (як видатків, так і доходів) вивчатиметься питома вага таких показників як:

- видатки із загального та спеціального фондів бюджетів різних рівнів;
- капітальні та поточні видатки;
- надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;
- кошти від відчуження майна, яке знаходиться в комунальній власності, у тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;
- кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету та відсотки, сплачені за користування ним;
- погашення основної суми боргу місцевого самоврядування (крім боргу за

короткостроковими позичками, отриманими на покриття тимчасових касових розривів у процесі виконання місцевих бюджетів);

- внески органів місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності;
- міжбюджетні трансферти.

Так як саме по собі значення показника не дасть нам змоги оцінити всю структурну особливість бюджету розвитку, необхідним є визначення саме частки елемента (показника) структури порівняти із загальним обсягом фінансування всього бюджету розвитку, а також наприклад із обсягами доходів та видатків бюджетів різних рівнів.

Наступна властивість об'єкта дослідження (бюджету розвитку) є його динамічність, для оцінювання якої використовуються показники динаміки такі як абсолютне та відносне відхилення від базового або запланованого значення. Однак, на нашу думку, динамічність бюджету розвитку, або його елементів краще характеризує темп приросту або темп росту в коефіцієнтному значенні. Так як порівняння темпів зростання дає більш цілісну картину щодо швидкості, динамічності змін бюджету розвитку або його елементів.

Коли мова йде про спрямованість бюджету розвитку, то в даному випадку оцінюється джерела та напрями, на які спрямовуються видатки бюджету розвитку. Предметну спрямованість фінансування видатків бюджету розвитку оцінюють за обсягом та структурою цього фінансування. Зрозумілим є, що за даною властивістю показники оцінюватимуться відносними та абсолютними показниками.

Окрім того, якщо проводити аналіз на мезорівні, то додається оцінка регіональної спрямованості фінансування видатків бюджету розвитку, що дасть змогу співставляти забезпеченість та ефективність використання фінансових ресурсів тим чи іншим регіоном країни.

При оцінці такої властивості бюджету розвитку як «достатність», то дана категорія оцінюється за допомогою відносних показників шляхом співставлення самого суб'єкта оцінки або його елементів із узагальненим показником. У вітчизняній практиці використовується співвідношення показника бюджету розвитку (або його елемента) із ВРП (ВВП в залежності від рівня бюджету). Для прикладу можна використовувати такі показники як:

- питома вага поточних видатків у загальному обсязі видатків (або у ВРП регіону);
- питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків (або у ВРП регіону);
- частка субвенцій у загальному обсязі видатків бюджету (або у ВРП регіону);
- частка бюджету розвитку у місцевому (державному, зведеному) бюджеті.

Окрім порівняння фактичного показника бюджету розвитку до узагальнених показників, при оцінці рівня достатності, не менш важливою буде визначення рівня дефіциту або профіциту коштів бюджету розвитку, тобто співставленість доходів та видатків, що дасть змогу оцінити процес планування та прогнозування.

Однією із найбільш складних властивостей до оцінки бюджету розвитку є – ризикованість. Водночас ця властивість є досить комплексною, адже враховуються якісні, кількісні, суб'єктивні та об'єктивні фактори впливу. Більше того, значна частина факторів, які впливають на бюджет розвитку та визначають рівень ризикованості не лежить в компетенції органів управління бюджетом розвитку, в основному це компетенції макrorівня та зовнішнього середовища.

Сам процес оцінювання рівня ризикованості бюджету розвитку або

бюджетних інвестицій може бути мікросистемою показників. Найоптимальнішим є оцінка рівня ризикованості за показниками ліквідності, окупності та оборотності витрачених коштів. Відносно універсальним показником оцінки ризикованості бюджету розвитку є показники ефективності, або рентабельності, хоча в силу своєї узагальненості дана група показників не повною мірою здатна відобразити ступінь ризикованості фінансування статей бюджету розвитку.

Показники ефективності та рентабельності використовуються для останньої групи властивостей бюджету розвитку. Якраз дана група показників найбільш точно здатна провести оцінку та характеристику ефективності та результативності використання коштів бюджету розвитку.

Пропонований варіант побудови багаторівневої системи оцінки бюджету розвитку дасть змогу провести релевантну оцінку його фінансування та ефективності відповідно до запланованих значень. Більше того, оцінюючи шість запропонованих властивостей бюджету розвитку (рис. 1), можна виявити слабкі місця і чітко спрямувати дії на усунення проблемних місць.

По кожній із груп властивостей, що характеризують бюджет розвитку доцільно визначити інтегральний індексний показник властивості, який буде узагальнено характеризувати досліджувану властивість бюджету розвитку. Окремим варіантом оцінки може бути рейтингова оцінка, однак вона є більш об'ємною та складною, адже передбачає залучення численної групи експертів.

Висновки зданого дослідження та перспективи подальших розвідок.

Запропонована комплексна система багаторівневої оцінки бюджету розвитку. Сьогодні ж, як вже було констатовано, за умов фактичної централізації суб'єкта розвитку міста відсторонені від процесів реформування, що знижує їх ефективність, окрім того значна диспропорційність розвитку ускладнює процес нормалізованого управління. Причинами цього можуть бути і пасивність, і незацікавленість, і некомпетентність або неспроможність чи заборона. Ефективним та дієвим інструментом органів місцевого самоврядування в процесі соціально-економічного розвитку регіону може бути бюджет розвитку. В свою чергу від ефективної та релевантної оцінки самого бюджету розвитку залежить процес його формування та виконання. Запропонована концепція оцінки бюджету розвитку дозволить ефективно задіяти в роботу позитивні економічні чинники (зовнішні та внутрішні), що сприятиме інтенсивному зростанню доходів місцевого бюджету, а відповідно призведе до соціального та економічного розвитку суб'єкта.

Список використаних джерел

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2003. – 416 с.
2. Єфремова І. І. Місцеві бюджети та бюджети місцевого самоврядування: проблеми правового визначення / І. І. Єфремова // Фінансове право. – 2009. – № 1. – С. 157-161.
3. Єлісеєва Л. Сутнісно-теоретичні аспекти місцевих фінансів / Л. Єлісеєва // Вісник THEU. – 2012. – №2. – С. 72-82.
4. Карпінський Б. А. Синергетика: еволюція поглядів та прояв управлінських рішень у фінансово-економічному просторі. Частина I / Б. А. Карпінський, В. О. Григоренко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 23.7. – С. 366-375.
5. Західна О. Р. Дослідження стійкості фінансової системи регіонального рівня / О. Р. Західна // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.6. – С. 170-176.
6. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко. – К. : НІОС, 2000. – 384 с.
7. Кириленко О. П. Місцеві фінанси : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. П. Кириленко. – Тернопільська академія народного господарства. – Т. : Астон, 2004. – 192 с.
8. Клець Л. Є. Система кількісних показників фінансової автономії місцевих органів влади / Л. Є. Клець // Вісн. Донець. ін-ту економіки та господарського права : зб. наук. праць. – 2009. – № 1. – С. 46.
9. Луніна І. Бюджетні доходи та податкові повноваження місцевих органів влади / І. Луніна, Н. Фролова // Економіка України. – 2008. – № 6. – С. 37-47.
10. Петленко Ю. В. Місцеві фінанси : конспект лекцій / Ю. В. Петленко, О. Д. Рожко. – К. :

Кондор, 2011. – 282 с.

11. Смирнов И. О. Бюджет городского Совета и планирование городского хозяйства / И. О. Смирнов, В. А. Шаврин // Городской Совет : сб. статей. – М., 1935. – С. 61-83.

12. Старостенко Н. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н. Старостенко // Економіка України. – 2005. – № 9. – С. 39-47.

13. Твердохлебов В. Н. Местные финансы : избранные статьи / В. Н. Твердохлебов ; науч. ред. и вст. статья Н. Г. Королева. – (Библиотека экономической мысли России). – РОССПЭН, 2012. – 544 с.

14. Європейська хартія місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 16.11.2009 р. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

15. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : офіц. текст : за станом на 1 вересня 2013 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

16. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

17. Nollenberger K., Groves S. M. & Valente M. G. (2003). Evaluating Financial Condition : A Handbook for Local Government, Washington, DC, International City/County Managers Association.

УДК 330.322.1

Томашевська А. М.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

Характеристика джерел забезпечення інвестиційної діяльності

Розглянуто методи та форми фінансування інвестиційної діяльності підприємств. Охарактеризовано переваги та недоліки кожного із джерел фінансування інвестицій та доцільність використання лізингового кредиту і проектного фінансування інвестицій.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, фінансові ресурси, самофінансування, пайове фінансування, проектно фінансування, лізинг, регрес.

Рассмотрены методы и формы финансирования инвестиционной деятельности предприятий. Охарактеризованы преимущества и недостатки каждого из источников финансирования инвестиций и целесообразность использования лизингового кредита и проектного финансирования инвестиций.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, финансовые ресурсы, самофинансирования, доленое финансирование, проектное финансирование, лизинг, регресс.

The article deals with methods and forms of enterprises investment activity financing. Advantages and disadvantages of each investment source have been described; expediency of lease credit and project financing use has been analyzed.

Keywords: investment activity, financial resources, self-financing, collective share-based financing, project financing, leasing, recourse.

Постановка проблеми. Необхідною умовою розвитку будь-якої галузі народного господарства є цілеспрямована інвестиційна діяльність. При цьому активна економічна діяльність підприємств певною мірою залежить від обсягу та форм інвестицій, тому що останні формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі, а також визначають конкурентні позиції країни на світових ринках. Від інтенсивності й результативності інвестиційних процесів залежить успіх перетворень насамперед у сферах економічного, політичного та соціального життя, побудова цивілізованого суспільства.

Отже, інвестиційний процес потребує постійного поглибленого дослідження, насамперед, з питань обґрунтування джерел інвестиційної діяльності, виборі ефективних методів та форм інвестування, а також пошуку нових шляхів активізації інвестиційної діяльності в умовах розвитку конкурентоспроможної економіки.